

No of Questions : 30

नामांक

No of Pages : 6

--	--	--	--	--	--	--

माध्यमिक परीक्षा, 2019-20

तृतीय भाषा-संस्कृतम्

मॉडल पेपर षष्ठः

समय : 3.15 घण्टे

पूर्णांक : 80

परीक्षार्थियों के लिए के लिये सामान्य निर्देश :-

1. परीक्षार्थिभिः सर्वप्रथमं स्वप्रश्नपत्रे निर्धारितस्थाने नामांकः अनिवार्यतो लेखनीयः।
2. सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः।
3. सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराणि उत्तरपुस्तिकायामेव लेखनीयानि।
4. एकस्य प्रश्नस्य सर्वेषां खण्डानामुत्तराणि एकत्र एव लेखनीयानि।
5. सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृत-माध्यमेन एव लेखनीयानि।

1. अधोलिखितस्य गद्यांशस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषया अनुवादं करोतु- 5
मल्लेषु मल्लः सूरजमल्लः शरीर-सौष्ठवस्य, सौन्दर्यस्य, सरलतायाः, चारित्रिक-दृढतायाः, धार्मिकतायाः, वीर-
तायाः, करुणायाः, त्यागस्य, बलिदानस्य, शरणागत-रक्षणस्य, प्रजावात्सल्यस्य, राष्ट्रवादस्य, सर्वपन्थसमादरस्य
च साक्षात् प्रतिमूर्तिरासीत्। सूरजमल्लः स्वकालखण्डस्य अत्यन्तं दुर्धर्षः, अतिशयेन तेजस्वी, नितान्तं नीतिनिपुणः,
अद्वितीयश्च योद्धा आसीत्। तेन प्रायशः सप्तसु महत्युद्धेषु विजयश्रीः चुम्बिता। कविः सूदनः स्वकीये 'सुजानचरितम्'
इति काव्ये तेषां सप्त-युद्धानां रोमाञ्चकं सजीवं च वर्णनम् अकरोत्।

अथवा

1. अधोलिखितस्य गद्यांशस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषया अनुवादं करोतु- 5
स्वातन्त्र्यान्दोलनेऽपि सक्रियः स्वामिकेशवानन्दः नैकवारं वर्षाणि यावत् कारागारेष्वपि निबद्धः।
शिक्षा-प्रसाराय कृतभूरिश्रमेण स्वामिना 'ग्रामोत्थान-विद्यापीठ, संगरिया' इत्यस्य संस्थापनं कृतम्। ग्राम्यक्षेत्रेषु
तेन उपत्रिशतं (300) शिक्षाशालाः, उपपञ्चाशच्च (50) छात्रावासाः स्थापिताः। शिक्षाक्षेत्रे स्वामिनः श्रमः पं.
मदनमोहनमालवीयस्य पुरुषार्थं स्मारयति। योग्यमेव स्वामिवर्यः 'शिक्षा-सन्तः' इति विरुदेन भूषितः।
समाज-सुधारकः केशवानन्दः मरुप्रदेशे व्याप्तानां मृत्यु-भोजनं, बाल-विवाहः, नार्युत्पीडनं, यौतुकप्रथा,
अवगुण्ठनप्रथा, अस्पृश्यता, मद्यसेवनम् इत्यादीनां कुप्रथानाम् निवारणाय सदैव सचेष्टः आसीत्।

2. अधोलिखितस्य पद्यांशस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषया अनुवादं करोतु- 5
केशवं पतितं दृष्ट्वा, द्रोणः हर्षमुपागतः।
रुदन्ति कौरवाः सर्वे, हा! हा! केशव केशव ॥

अथवा

2. अधोलिखितस्य पद्यांशस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषया अनुवादं करोतु- 5
न भोगभवने रमणीयम्
न च सुखशयने शयनीयम्।
अहर्निशं जागरणीयम्।
लोकहितं मम करणीयम्॥

3. अधोलिखितस्य पद्यांशस्य सप्रसंगं संस्कृत-व्याख्यां करोतु- 4
अजरामरवत् प्राज्ञो विद्यामर्थं च चिन्तयेत्।
गृहीत इव केशेषु मृत्युना धर्ममाचरेत्॥

अथवा

3. अधोलिखितस्य पद्यांशस्य सप्रसंगं संस्कृत-व्याख्यां करोतु- 4
गावः प्रसन्नाः मनुजाः प्रसन्नाः देवाः प्रसन्नाः व्रतदानयज्ञैः।
किं नाम तद्यन्न मरौ समृद्धं विद्या-समृद्धो भवता विधेयः॥
4. अधोलिखितस्य नाट्यांशस्य सप्रसंगं संस्कृत-व्याख्यां करोतु- 3
प्रथमः भिल्लः - हा भगवन् अद्य कीदृशः समयः आगतः? प्रतापः अपि स्वदेशं परित्यज्य अन्यत्र प्रस्थितः अस्ति।
द्वितीयः भिल्लः - न जाने अस्य मेवाङ्देशस्य भाग्ये किं लिखितम् अस्ति। हे दीनदयालो! परमेश्वर!! त्वम् अपि
अद्य इयान् निष्ठुरः कथं जातः!
तृतीयः भिल्लः - हा धिक्! वराकस्य समीपे न जीवनसामग्री न च युद्धसामग्री एव विद्यते। मातृभूमेः दुर्दशां स्वचक्षुषा
कथं द्रक्ष्यामः? (रोदिति)

अथवा

4. अधोलिखितस्य नाट्यांशस्य सप्रसंगं संस्कृत-व्याख्यां करोतु- 3
राजा - उपगम्य। (सस्मितम्) अयि भो महर्षिपुत्र!
तापसी - भद्रमुख! न खल्वयमृषिकुमारः।
राजा - आकारसदृशं चेष्टितमेवास्य कथयति। स्थान-प्रत्ययात्तु वयमेवंतर्किणः। (इति यथाभ्यर्थितमनुतिष्ठति)
राजा - (बालकमुपलालयन्) न चेन्मुनिकुमारोऽयम्, अथ कोऽस्य व्यपदेशः?
तापसी - पुरुवंशः।
5. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु केषांचन षट् प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतमाध्यमेन लिखतु- 3
1. 'जयतु सुरभारति' इति गीतिः कस्मात् ग्रन्थात् संकलिता?
2. समरस्य सारं किमस्ति?
3. मूढैः कुत्र रत्नसंज्ञा विधीयते?
4. विद्या कैः वंद्या सदा?
5. गगने मेघान् अवलोक्य कः नन्दति?
6. प्रतापस्य प्रतिज्ञा का?
7. पृथिव्यां सर्वमानवाः स्वं स्वं चरित्रं कस्य सकाशात् शिक्षरेन्?
8. वायसस्य नाम किम्?

निर्देशः- प्रश्न संख्या 6-9 पर्यन्तं रेखांकितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं करोतु-

6. शस्त्रेण रक्षिते राष्ट्रे शास्त्रचर्चा प्रवर्तते। 1
7. अल्पानां वस्तूनाम् अपि संहतिः कार्यसाधिका। 1
8. सा त्रिभुवनेषु धन्या अस्ति। 1
9. राजानः देशरक्षाकर्तव्यात् विमुखाः आसन्। 1
10. प्रश्नपत्रादतिरिच्य स्वपाठ्यपुस्तकात् श्लोकद्वयं लिखतु। 3

11. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा एकदाधारित प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखतु—
दीपावली अस्माकं राष्ट्रियोत्सवः वर्तते। अस्मिन् उत्सवे सर्वे जनाः परस्परं भेदभावं विस्मृत्य आनन्दमग्नाः भवन्ति। त्रेतायुगे कैकेय्याः वरयाचनात् अयोध्यायाः राज्ञा दशरथेन रामाय चतुर्दशाणां वर्षाणां वनवासः प्रदत्तः। श्रीरामः अस्मिन् एव दिने सीतालक्ष्मणाभ्यां सह अयोध्यां प्रत्यावर्तितवान्। तान् स्वागतं व्याहर्तुम् अयोध्यावासिनः नगरे सर्वत्र दीपान् प्रज्वालितवन्तः। तदा आरभ्य अद्यावधिः प्रतिवर्षं कार्तिकमासे अमावस्यायां तिथौ भारते दीपावली-महोत्सवः महता उत्साहेन आयोजितः भवति।
दीपावल्यां जनाः गृहाणि परिष्कुर्वन्ति। अस्मिन्नवसरे ते स्वमित्रेभ्यः बन्धुभ्यश्च उपहारान् यच्छन्ति, परस्परम् अभिनन्दन्ति च बालकेभ्यः मिष्ठान्नं यच्छन्ति। सर्वे जनाः लक्ष्मी-गणेशयोः पूजनं कुर्वन्ति। पितरः स्वसन्ततिभ्यः स्फोटनकानि ददति। अस्मिन् महोत्सवे सर्वे सर्वेभ्यः सुखाय समृद्धये च शुभेच्छाः प्रकटयन्ति।
1. अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखतु। 1
 2. यथानिर्देशं प्रश्नान् उत्तरतु—
(क) कस्याः वरयाचनात् दशरथेन रामाय वनवासः प्रदत्तः? 1
(ख) कदा जनाः गृहाणि परिष्कुर्वन्ति? 1
(ग) सर्वे जनाः किम् विस्मृत्य आनन्दमग्नाः भवन्ति? 1
(घ) दशरथेन रामाय कति वर्षाणां वनवासः प्रदत्तः? 1
(ङ) भारते कदा दीपावली-महोत्सवः आयोजितः भवति? 1
 3. यथानिर्देशं प्रश्नान् उत्तरतु—
(क) 'राज्ञा दशरथेन' इत्यनयोः पदयोः किं विशेषणपदम्? 1
(ख) अस्मिन् अनुच्छेदे 'ते' इति सर्वनामपदस्य स्थाने किं संज्ञापदम्? 1
(ग) "बालकेभ्यः मिष्ठान्नं यच्छन्ति"-इति वाक्ये क्रियापदं किम्? 1
(घ) उपर्युक्तगद्यांशात् 'दुःखाय' इति पदस्य विलोमपदं चित्वा लिखत। 1
12. अधोलिखितपदयोः संधिविच्छेदं कृत्वा संधेः नामापि लिखतु।
1. भवनम् 1
2. नैवम् 1
13. अधोलिखितपदयोः सन्धिं कृत्वा सन्धेः नामापि लिखतु।
1. तव + ऐश्वर्यम् 1
2. मृगः + इति 1
14. अधोलिखित वाक्येषु रेखांकित समस्त पदानां विग्रहं अथवा विग्रहपदानां समासं कृत्वा समासस्य नामापि लिखत—
1. भूकम्पः महाकम्पनं जनयति। 1
2. तव मातापितरौ कुत्र अगच्छताम्? 1
3. सः देशवासिनः यथाशक्तिः प्रबोधितवान्। 1
15. निम्नलिखितवाक्येषु रेखांकितपदेषु प्रयुक्तविभक्तिं तत् कारणं च लिखत—
1. तृणात् संजायते क्षीरं। 1
2. अहं तु त्वया सह एव पठिष्यामि। 1
3. मह्यं संगीतं रोचते। 1
16. कोष्ठकेषु प्रदत्त-प्रकृतिप्रत्ययानुसारं शब्दनिर्माणं कृत्वा रिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखतु।
1. इदं स्थलं अस्ति। (रम् + अनीयर) 1
2. बहुभाषणं प्रकटयति। (मूर्ख + त्व) 1

17. अधोलिखितवाक्ययोः रेखांकितपदेषु प्रकृतिं प्रत्ययं च पृथक्कृत्वा लिखतु।
1. सः धनं लभमानः तत्र गतः। 1
 2. अस्माभिः परस्परं स्नेहेन वसितव्यम्। 1

18. मञ्जूषायां प्रदत्तैः अव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखतु-

यथा, एव, कुत्र, अपि

1. रामः च इतस्तावद् वयस्य। 1
2. सा गच्छति? 1
3. धर्मः जयः तथा। 1

निर्देशः- प्रश्न संख्या 19-21 पर्यन्तं अधोलिखितवाक्यानां वाच्यपरिवर्तनं कृत्वा लिखतु-

19. रामः रावणं हन्ति। 1
20. त्वं फले खादसि। 1
21. तेन पत्रं लिख्यते। 1
22. घटिकाचित्रं सहायतया अंकानां स्थाने संस्कृतशब्देषु समयलेखनं करोतु-

1. प्रातः वादने विद्यालयं गच्छामि। 1
2. मध्याह्ने वादने विद्यालयात् गृहम् आगच्छामि। 1

23. अधोलिखितं वाक्यत्रयं शुद्धं कृत्वा लिखतु-

1. आशीर्वादाः रक्षां करोति। 1
2. ते नार्यः हसन्ति। 1
3. त्वं गृहं गच्छामि। 1

24. नगरपालिकाप्रशासकाय स्वच्छता व्यवस्थायै प्रति पत्रं लिखत। 4

अथवा

24. विनीतः जयपुरनगरे वसति। तस्य मित्रं प्रगीतः कर्णपुरनगरे वसति। विनीतेन गणतन्त्रदिवसस्य शोभायात्रायां भागः गृहीतः। सः स्वानुभवान् स्वमित्रं प्रगीतं प्रति पत्रे लिखति। भवान् मञ्जूषातः पदानि चित्वा पत्रं पूरयतु। 4

मञ्जूषा- गृहीतः, नमस्ते, मम, वाद्यवृन्दम्,
राजमार्गम्, लोकनृत्यानि, गणतन्त्रदिवससमारोहस्य,
प्रमुखसञ्चालकः।

जयपुरतः

दिनांकः 20.03.20....

प्रियमित्र प्रगीत!

.....

अत्र कुशलं तत्रास्तु। अहं सज्जायां व्यस्तः आसम्। अतः विलम्बेन तव पत्रस्य उत्तरं ददामि। अस्मिन्

वर्षे मयापि गणतन्त्रदिवसस्य शोभायात्रायां भागः।

अस्माकं विद्यालयस्य स्वकलायाः प्रदर्शनम् अकरोत्। अहं नृत्यस्य आसम्। छात्राणां राष्ट्रगानस्य ओजोयुक्तध्वनिः गुञ्जितम् अकरोत्। स्वराष्ट्रस्य सैन्यबलानां पराक्रम-प्रदर्शनानि विचित्रवर्णानि परिदृश्यानि च दृष्ट्वा अहं गौरवान्वितः अस्मि। बाल्यावस्थायाः स्वप्नः तत्र पूर्णः जातः। पितरौ वन्दनीयौ।

भवतः सुहृद्
विनीतः

25. मञ्जूषायाः उपयुक्तपदानि गृहीत्वा द्वयोः सख्योः संवादं पूरयत।

4

मञ्जूषा- स्थानान्तरणवशात्, कक्षायाम्, तव,
विद्यालयात्, वससि, आगता, अहं, नवमकक्षा

मेघाः - स्वागतं ते अस्यां।

सुधाः - धन्यवादाः।

मेघाः - प्रियसखि! किं नाम?

सुधाः - मम नाम सुधा अस्ति।

मेघाः - सुधे! कस्मात् आगता अस्मि?

सुधाः - अहं जयपुरनगरस्य केन्द्रीय विद्यालयात् आगता अस्मि।

मेघाः - अहमपि पर्यन्तं तत्रैव अपठम्। पितु अत्र आगता।

सुधाः - अहमपि अनेनैव कारणेन अत्र।

मेघाः - अधुना त्वं कुत्र ?

सुधाः - अधुना जवाहरनगरे वसामि।

26. अधोलिखितषड्वाक्येषु केषांचन चतुर्णां वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादं करोतु-

4

1. तुम दोनों पुस्तक पढ़ो।
2. पूनम संस्कृत लिखती थी।
3. वह पत्र लिखेगा।
4. मैं शहर जाऊँगा।
5. तुमने अपना पाठ पढ़ा।
6. हम सभी को अपना कार्य करना चाहिए।

27. अधः चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया संस्कृते षट्वाक्यानि रचयतु-

3

मञ्जूषा- दुग्धदातृषु, कृषिप्रधाने, द्वौ शृंगौ,
वसिष्ठ ऋषिः, अनेक वर्णाः, अमृतोपमम्।

अथवा

27. अधोलिखितम् अनुच्छेदं मञ्जूषायाः सहायतया पूरयित्वा लिखत-

3

मञ्जूषा- शिक्षा, वार्षिकोत्सवः, पुरस्कार,
कार्यक्रमः, धन्यवादं, विद्यालयं।

मम विद्यालये आयोजितः। अस्मिन् अवसरे मंत्री मुख्य अतिथिः आसीत्। एकः सांस्कृतिक
..... अभवत्। छात्राणां कृते- वितरणम् अभवत्। छात्राः वधूः इव कृतवन्तः। प्राचार्यः
..... कृतवान्।

28. अधोलिखितवाक्यानि क्रमरहितानि सन्ति। यथाक्रमं संयोजनं कृत्वा लिखतु।

3

1. श्रेष्ठिपुत्रः शक्तिकुमारः चिन्तामापन्नः तत्कथं गुणवद् विन्देयं कलत्रम्।
2. अस्ति द्रविडेषु काञ्ची नाम नगरी।
3. कामपि लक्षणवतीं कन्यां विलोक्य स पृच्छति- भद्रे! शक्नोषि किमनेन शालिप्रस्थेन गुणवदन्नम् अस्मान् भोजयितुम्?
4. पेयोपहारपूर्वं भोजनं घृतसहितोदनं व्यञ्जनं च तस्मै दत्तवती।
5. ततो व्यंजनादिकं च तया सम्पादितम्।
6. भुक्ते तु तस्मिन् तयास्य शयनव्यवस्थापि कृता।

सत्र 2020-21 से नये पाठ्यक्रमानुसार सभी कक्षाओं के सभी विषयों की टेक्स्ट बुक एवं सभी प्रकार की सहायक अध्ययन सामग्री विद्यार्थियों को मोबाइल पर व्हाट्सएप द्वारा एवं वेबसाइट www.rbse.online पर उपलब्ध करवायी जाएगी। इसके लिये विद्यार्थियों से किसी भी प्रकार का कोई शुल्क नहीं लिया जाएगा। इसके लिये विद्यार्थियों को किसी भी प्रकार का कोई OTP Verification या Email द्वारा Verification नहीं देना होगा। हमारा व्हाट्सएप नम्बर जानने या अन्य किसी भी प्रकार की जानकारी के लिये वेबसाइट www.rbse.online पर विजिट करें।